

Tarnai Andorról és a latin nyelvtanról

„**E**lég nagy biztonsággal megállapítható már, hogy Horváth Jánost a XXI. század is a legnagyobb magyar irodalomtörténészek között tartja majd számon. Egyéniségét és érdemeit [...] eddig jobbra volt tanítványok méltatták vagy elemezték: hallgatóinak utolsó nemzedékéhez tartozik e sorok írója is, aki a Mesterről szóló más cikkek és megemlékezések szerzőihez hasonlóan első kötelességének tartja, hogy tiszteletét, sőt csodálatát fejezze ki egykori tanára, vizsgáztatója [...] iránt.”

Az idézett sorokat Tarnai Andor írta, Horváth János *A magyar irodalmi műveltség kezdetei* című munkája 1988. évi kiadásának előszavában. Szavai – mutatis mutandis – sok tekintetben a mai eseményhez is alkalmazhatók. Egészen biztosan nem tévedek, ha úgy vélem, Tarnai Andort is a legnagyobb magyar irodalomtörténészek között tartja számon az utókor. Az ő érdemeit is sokan méltatták vagy elemezték; és én is első kötelességemnek tartom, hogy tiszteletemet, sőt csodálatomat fejezzem ki iránta.

Innentől azonban rám nem érvényes az idézet: „hivatalosan” nem voltam Tarnai tanítványa, így nem is vizsgázhattam nála. Nem ott és nem akkor jártam egyetemre, ahol és amikor így történhetett volna. Ez a nálam fiatalabbaknak adatott meg. Mégis büszke lehetek rá, hogy engem is Tarnai-tanítványnak tartanak. Amikor az a nagy öröm és megtiszteltetés ér, hogy átvehetem a róla elnevezett díjat, talán megengedhető, hogy személyes emlékeim felidézésével röviden utaljak szakmai kapcsolatunkra.

Tanulmányaim színhelyén, a szegedi egyetemen a régi magyar irodalmi képzés sokrétűségének köszönhetően az érdeklődők a tanszék arculatát meghatározó eszmetörténet mellett megismerkedhettek más irányzatokkal is. A hetvenes években a tanszék állandó vendégelőadója volt többek között Szörényi László és Horváth Iván. Az utóbbinak köszönhetem, hogy bemutattam Tarnai Andornak. Felkeltette érdeklődésemet, amit hallottam tőle az irodalmi gondolkodásról, az irodalom önszemléletének forrásairól. Olyannyira, hogy szegedi szakdolgozatomnak is Tarnai lett a témavezetője. Rendszeressé

váltak konzultációink: ha szegedi albérletemet odahagyva hazajöttem Budapestre, sűrűn látogattam a Ménesi úton. Az egyetem elvégzése után folytattam kritikátörténeti vizsgálódásaimat. Tarnai irányításával készültek újabb és újabb tanulmányaim, egyetemi doktori, majd kandidátusi értekezésem. A nyolcvanas években leggyakrabban már új munkahelyén, az ELTE akkor még Pesti Barnabás utcai épületében kerestem fel. 1989-ben lettem az Irodalomtudományi Intézet tudományos munkatársa, akkor még csak félállásban. Mivel az intézet kritikátörténeti munkacsoportját Tarnai vezette, immár – legalább félig – „hivatalosan” is kollégájának mondhattam magam. Tragikus egybeesés, hogy halála után egy jó hónappal neveztek ki az intézet főállású tudományos főmunkatársává.

Szűk két évtizedet töltöttem el Tarnai Andor szellemi felügyelete alatt, amíg egyetemi hallgatóból a főmunkatársi kinevezés várományosa lettem. Ennek során nagyon sok olyasmit tanultam tőle, amit munkámban azóta is hasznosítani igyekszem. Kapcsolatunk csaknem kizárólag szakmai jellegű volt. Ismeretségünk egyetlen magánéleti vonatkozása: házasságkötésemről utólagos értesítést küldtem neki, amelyre udvarias levélben válaszolva fejezte ki jókívánságait.

Bár kapcsolatunkat nem a személyes szálak fűzték szorosra, mégis úgy gondolom, hogy Tarnai Andort, az embert is megismerhettem. Bizonyos vagyok benne ugyanis, hogy a személyes és a szakmai tulajdonságokat, a „magánembert” és a hivatását gyakorló tudóst nem lehet szétválasztani.

A kivételes egyéniség és a kiemelkedő tudományos eredmények szükségzerű összefüggéseiről Tarnai esetében is sokan megemlékeztek. Vannak, akik nálam hivatottabbak érdemeinek méltatására. Vagy azért, mert régebben és jobban ismerték, mint én, vagy azért, mert közvetlenebb, személyesebb kapcsolatba kerültek vele. Nem is szándékozom versenyre kelni velük – már csak azért sem, mert a versengés, az erőszakos törtetés, a mindenáron való előtérbe tolokodás merőben idegen volt Tarnai Andortól.

Éppen erről a tulajdonságáról szeretnék röviden szólni, mivel számomra ez volt a legrokonszenvesebb jellemvonása. Ennek felidézésében nagy segítségemre vannak Dávidházi Péter kifejező szavai, amelyeket éppen ezen a helyen mondott el egy évvel ezelőtt, amikor elsőként vette át a Tarnai-díjat. „Mindene egylényegűnek látszott, formában jellegzetesen hasonlóan: testi soványsága, néhány karcsú kötete, még írásainak stílusa is őrzött valamit az ő, mondhatni, egyetemes szikárságából. Semmi fölösleg, cifrázat, hivalkodás vagy öntetszelgés, csak hasznos teher.”

A hivalkodás és az öntetszelgés hiányát egyszerűbben szerénységnek is nevezhetjük. Nagyon jellemzőnek tartom a következő, sokak által ismert, anekdotába illő történetet. Amikor Tolnai Gábor nyugdíjazása után Tarnait nevezték ki az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének vezető-jévé, olyannyira nem kürtölte tele a világot a jó hírrel, hogy sokan még a szakmában sem szereztek tudomást pályafutásának erről a fordulatról. Amikor valaki találkozott vele az egyetem folyosóján, és érdeklődött, hogy mi járatban van errefelé, Tarnai csak annyit válaszolt: „Itt dolgozom, a Tolnai-tanszéken.”

Tarnai Andor szerénységét őszintén csodáltam. Számomra ez tette igazán vonzóvá és hitelessé emberi alakját és tudományos teljesítményét egyaránt. Ahogy mondani szokták: neki volt mire szerénynek lennie. Eredményei önmagukért beszéltek; nem volt rászorulva a harsány önreklámozásra, nem kellett különféle pózokat próbálgatnia, görcsös erőfeszítéssel alakítania a „tudóst” – hiszen szerepjátszás nélkül is az volt. És éppen azért lehetett az, mert rendelkezett az ehhez szükséges szakmai és erkölcsi fedezettel: elegendő és meggyőző volt, ha egyszerűen csak saját magát adta.

Utolsó idézetem a latin grammatikából veszem, közelebbről az esettanból. A nyelvtankönyv szerint: „A birtoklást kifejező, azaz *dativus possessivus* áll az *esse* ige mellett, ha arról van szó, hogy van valakinek valamije – főként szellemi értelemben.” A példa: „*Est honor virtuti*” – azaz: ‘Van becsülete az erénynek’. Jó lenne, ha nem csak a nyelvtankönyvben lenne így – legalább szellemi értelemben. A helyzet nem tűnik reménytelennek, ha végiggondolom az intézetünk által alapított tudományos díjakat, amelyek Klaniczay Tibor, Martinkó András, Oltványi Ambrus, Faludi Ferenc, Tarnai Andor nevét viselik – és azokat a kiváló kollégákat, akik ezekben részesültek. Ezért különös öröm a számomra, hogy bekerülhettem a díjazottak megtisztelő társaságába.

Elhangzott: Budapest, 2008. március 12-én.